

Voldtægtssagen er retssystemets akilleshæl

Om podcasten

[Juristeriet - podcast](#)

Flere end 11000 kvinder om året oplyser, at de enten er blevet voldtaget eller udsat for voldtægtsforsøg, men i 2019 faldt der kun 202 domme for voldtægt og 1100 domme for voldtægtsforsøg.

Voldtægt er blandt de alvorligste forbrydelser, men det er alligevel få sager i vores retssystem, der er omgærdet af så mange myter. Det kan have store konsekvenser for, hvordan både politi og domstole behandler voldtægtssager.

Det er én blandt mange pointer i en ny bog med titlen ”Voldtægtssagen – retssystemets akilleshæl,” der blandt andre er redigeret af professor i strafferet Trine Baumbach. Trine har i en årrække forsket i lovgivningen omkring voldtægt, og hun har været stærkt medvirkende til at sikre, at Danmark nu har fået en samtykkelov i stedet for den tidligere voldtægtslovgivning, som efter Trine Baumbachs vurdering havde et middelalderligt syn på kvinden. Vi taler med Trine om den nye bog.

Sidst i udsendelsen kaster professor emeritus Ditlev Tamm igen et kulturhistorisk blik på den danske rets historie. I denne episode ser vi nærmere på dødsstraffen, og på hvordan religionen var med til at gøre dansk strafferet strengere i kølvandet på reformationen.

Hvis du har ris, ros eller gode forslag til udsendelser om jura, så skriv til os på redaktion@jur.ku.dk.

Indholdet af podcasten

Jon Clausen 00:00:12

Du lytter til Juristeriet. En podcast om jura og juridisk forskning produceret af Det Juridiske Fakultet på Københavns Universitet. Mit navn er Jon Clausen. Flere end 11.000 kvinder om året oplyser, at de enten er blevet voldtaget eller udsat for voldtægtsforsøg. Men i 2019 faldt der kun 200 domme for voldtægt og 1100 domme for voldtægtsforsøg. Voldtægt er blandt de alvorligste forbrydelser, men det er alligevel få sager i vores retssystem, der er omgærdet af så mange myter og forforståelser. Og det kan have store konsekvenser for, hvordan både politi og domstole behandler voldtægtssager. Det er en blandt mange pointer i en ny bog med titlen Voldtægtssagen - Retssystemets Akilleshæl, der blandt andre er redigeret af professor i strafferet Trine Baumbach. Trine har i en årrække forsket i lovgivningen omkring voldtægt, og hun har været stærkt medvirkende til at sikre, at Danmark nu har fået en samtykkelov i stedet for den tidligere voldtægtslovgivning, som efter Trine Baumbach vurdering havde et middelalderligt syn på kvinden. Mere om det om et øjeblik. Sidst udsendelsen er Ditlev Tamm igen klar med en fortælling fra rettens kulturhistorie. I dag om dødsstraffen og om religionens indflydelse på de strenge straffe, der fulgte i kølvandet på reformationen. Men først professor Trine Baumbach om voldtægtssager, og hvorfor de udgør lidt af en akilleshæl for det danske retssystem.

Jon Clausen 00:01:45

Trine, du er jo en af de forskere, der står bag en ny bog: Voldtægtssagen - Retssystemets Akilleshæl. Bogen kommer hele vejen rundt om voldtægten i det danske retssystem, altså især blandt andet på ofrenes møde med retssystemet, men også på politiets og retsvæsenets praktiske håndtering af voldtægtssager. Fra i år har vi jo som bekendt haft en ny voldtægtsbestemmelse, nemlig den meget omtalte samtykkelov. Den har du haft en særlig indflydelse på, og på mange måder er der vel et før og et efter den nye lov. Det vil jeg gerne vende tilbage til, for jeres bog baserer sig jo af gode grunde i vidt omfang på data fra før den nye lov trådte i kraft. Så lad os starte med et par tal. Ifølge Justitsministeriets seneste offer-undersøgelse fra december har mere end 11.000 kvinder om året de senere år oplyst, at de enten er blevet voldtaget eller forsøgt voldtaget. Og det er en voldsom stigning fra tidligere år. Samtidig er der et stort mørketal. Altså der er mange, der slet ikke anmelder de voldtægter eller voldtægtsforsøg, som de bliver udsat for. Ifølge Det Kriminalpræventive Råd er det faktisk kun hver sjette, der anmelder. Så hvordan kan det være, at vi har set denne her stigning, og hvorfor er der tilsyneladende mange, der stadig ikke anmelder det, hvis de har været udsat for voldtægt eller for voldtægtsforsøg?

Trine Baumbach 00:03:07

Det er altid svært at svare på, hvad en stigning skyldes, når man ikke har talt med de pågældende mennesker. Men et bud kunne være, at dels har der været meget debat både om lovgivningen, men også om politiets måde at håndtere og retsvæsenets måde at håndtere voldtægtssager på. Og der er også ligesom været sådan en kampagne om, at nu skulle folk anmelde de forbrydelser, de har været udsat for. Og det skal man ikke undervurdere, at det har en betydning, altså sådan en kampagne. Men så tror jeg også, at selve debatten omkring en voldtægtsbestemmelse og den viden, der er kommet i befolkningen om, at nu er der sket et paradigmeskift her, det har også haft indflydelse på, at flere har anmeldt. Men modsat kan man så spørge, der er stadigvæk rigtig rigtig mange, der ikke anmelder, og hvordan kan det være? Og det er jo også et utrolig kompliceret spørgsmål at svare på og en af forklaringerne - der er mange forklaringer - en af forklaringerne er, at det at blive voldtaget er så krænkende. Det er så intimiderende. Det er så skrækindjagende, så nogen simpelthen reagerer med at gå i hi i stedet for. Man kan sige, det at anmelde sådan en forbrydelse, det er på en måde at gå i offensiven, i hvert fald set ud fra de her kvinders synsvinkel. Og de vælger så i stedet for eller magter ikke andet end at gå i hi. Så tror jeg også, det har en betydning, at der også har været undersøgelser fremme om, hvor mange kvinder, der har været utilfredse med den måde, de er blevet behandlet af politiet og retsvæsenet på. Og det har måske nok skræmt en del kvinder fra at anmelde. Og så kan man sige, så er der også nogle mere generelle betragtninger. Altså nogle kvinder har en interesse i at hemmeligholde det af hensyn til deres familie, af hensyn til deres status derhjemme. Andre kvinder kan lade være med at anmelde, for eksempel fordi at det strider, det at blive voldtaget strider mod deres opfattelse af dem selv som person. Der er jo også kvinder, der ikke anmelder voldtægt, fordi at de bliver i tvivl om der var tale om voldtægt, fordi de bebrejder sig selv. Jeg kunne også bare have ladet være med at gå med til den fest. Jeg kunne vel også bare have sagt fra. Hvorfor gjorde jeg ikke modstand, eller hvorfor gjorde jeg ikke mere modstand? Så har det nok ikke været voldtægt. Så der er mange grunde.

Jon Clausen 00:05:40

Det siger måske også noget om, at det er et komplekst fænomen.

Trine Baumbach 00:05:43

Det er et voldsomt komplekst område og en voldsom kompleks forbrydelse også for ofrene.

Jon Clausen 00:05:50

Hvis vi så kigger på dommene, så i 2019 var der kun 202, der blev dømt for voldtægt og 1100 domme for voldtægtsforsøg. Hvorfor bliver så få dømt, hvis man tager i betragtning, hvor mange der bliver udsat og trods alt anmelder?

Trine Baumbach 00:06:09

Ja, altså i virkeligheden kan man starte med at sige, at de seneste år er antallet af domfældelser faktisk steget, men det er stadigvæk utrolig utroligt få. Det er der selvfølgelig mange forklaringer på, og den mest oplagte forklaring er, at der kan godt være fundet en voldtægt sted, uden at det er muligt efterfølgende at bevise, at der rent faktisk var det, der skete, og at bevise, at den tiltalte havde gjort det forsætligt. Det er selvfølgelig en af forklaringerne. En anden forklaring er, og som så også smitter over på bevisvurderingen både hos politiet og i anklagemyndigheden og ved domstolene, det er, at der på voldtægtsområdet er en helt masse myter. Blandt andet myter om, hvem der er det rigtige offer, og hvordan et offer reagerer. Der er for eksempel en udpræget myte om, at nogen der har været udsat for voldtægt, de anmelder det med det samme. Altså i virkeligheden bygger den myte på, at man siger en forbrydelse er en forbrydelse, og så bliver der en eller anden mærkelig sammenstilling mellem at hvis du har været udsat for et cykeltyveri, så anmelder du det med det samme, så må du jo også gøre det, når du er blevet voldtaget. Og det er virkelig en myte, fordi voldtægt er en helt anden type forbrydelse, som medfører helt andre reaktioner hos ofret. Der kan også være den myte, at et offer altid græder, og det vil sige, at hvis der kommer en kvinde til politiet og anmelder en voldtægt, og hun faktisk virker fattet og rationel i sin måde at opføre sig på, så kan vedkommende risikere at blive mødt med en, der tænker "Ah, du kan da ikke have været udsat for sådan en voldsom forbrydelse, hvis ikke, at du er brudt fuldstændig sammen". Og i virkeligheden, så kan det være, at den pågældende kvinde slet ikke er spor fattet, men bare er blevet helt følelsesflad og dermed kører lidt på sådan en rationel autopilot, eller hvordan man nu skal formulere det. Men under alle omstændigheder, så er der altså mange myter, der gør, at en hel del sager, hvor der har fundet en voldtægt sted, ikke bliver forstået rigtigt af retslivets aktører.

Jon Clausen 00:08:21

Så de her myter, er de så nogle, der på en eller anden måde kommer til at spille ind ubevidst i vurderingen af sagerne også fra retssystemet side?

Trine Baumbach 00:08:34

Ja. Altså hvis jeg nu tager det sidste eksempel med en tredje myte, altså for eksempel er der den myte, at på voldtægtsområdet er der en hel masse falske anmeldelser. Så kan man godt forestille sig, at hvis den betjent, som skal skal optage anmeldelsen, han eller hun er bærer af den myte, så vil vedkommende møde en anmelder med den tilgang "Ah, det er nok ikke rigtigt, det er sikkert en falsk anmeldelse". Det har jo betydning for hvordan vedkommende agerer efterfølgende, og hvordan sagen i det hele taget bliver efterforsket, ikke? Fordi der er jo forskel på, om man møder en anmelder med "Hold da op, Det her er en alvorlig forbrydelse, den må vi se at finde hoved og hale på", og hvis du møder den med den tilgang, at der sikkert er tale om en falsk anmeldelse. Og selvom betjenten ikke har været bærer af den her myte og faktisk har gjort, hvad vedkommende skulle, hvis den anklager, som så får sagen, som det næste led i straffesagskæden er bærer af den myte, så vil vedkommende måske sidde og kigge efter alle de tegn i sagen, som kunne pege på, som muligvis kunne tyde på, at der var noget galt her. At det var en falsk anmeldelse. Det har så betydning for vedkommendes overvejelser i forbindelse med tiltalerejsningen. Og det sidste, det samme kan man jo så sige for domstolenes vedkommende. Og det er særlig relevant netop i voldtægtssager, fordi bevissituationen i voldtægtssager næsten altid i forvejen er svær. Og det er den. Altså, der er selvfølgelig forskellige typer af voldtægter og de voldtægter, som har været meget voldelige, da er der typisk ikke så mange bevisproblemer, hvis man ellers har udfundet gerningsmanden til dem. Men de fleste voldtægter er ikke meget voldelige, og det vil sige de - og

ydermere bliver de begået mellem parter, som kender hinanden i forvejen, og som måske har været til fest sammen inden - og der er typisk aldrig vidner til voldtægt. Det er i hvert fald ikke særlig tit der er det, og det vil sige, at sagen bevismæssigt skal bygges op på en meget anderledes måde, og at hele bevissituationen er generelt mere skrøbelig. Og hvis man så oveni det lægger, at den, der behandler sagen, har den tilgang, er det sikkert også bare en falsk anmeldelse, så kan du godt forestille dig, at så skal der ikke ret meget til, før man slutter sagen eller frifinder i retten i stedet for at gå til sagen med et åbent sind og så se om beviserne kan holde. Fordi det er klart, at selvfølgelig skal beviserne kunne holde, hvis man skal dømme nogen for voldtægt. Men det er man nødt til at efterprøve med et åbent sind.

Jon Clausen 00:11:15

Og lidt i forlængelse af det, og du var også en lille smule ind på det før omkring det her med, hvordan de forurettede så ligesom oplever mødet med retsvæsenet. Det er også noget I ser på i bogen. Hvad kan vi sige om det?

Trine Baumbach 00:11:30

Vi kan sige, at for de undersøgelser vi kender, der ved vi, at der er rigtig mange ofre, som oplever mødet med retsvæsenet som et nyt overgreb i virkeligheden. De oplever ikke, at de bliver mødt med respekt, og de oplever ikke, at de bliver bedømt som værende troværdige. Og det er en utrolig penibel situation. For der er ingen tvivl om, at både politiet og senere anklagemyndigheden i retten og for den sags skyld også domstolene jo skal gå til denne her sag med ligeså kritiske øjne som til alle mulige andre sager. Domstolene er tilmed bundet af et princip, der hedder den materielle sandhedsprincip, det er altså domstolenes opgave at finde frem til sandheden i sagen. Det vil sige at voldtægtsofrets forklaring skal også efterprøves. Så det er ikke fordi at at voldtægtsofre skal behandles, eller hvad skal man sige, at beviskravene i sagerne skal sættes ned eller sådan noget. Det er simpelthen noget med den menneskelige tilgang til det. Altså behandler man folk med respekt? Forklarer man dem, altså bruger man tid på at forklare dem "Nu skal du høre her. Du har anmeldt en voldtægt. Jeg er nødt til at stille nogle utrolig intime spørgsmål, som du godt kan synes er voldsomt grænseoverskridende. Jeg stiller disse spørgsmål, fordi sådan og sådan". Altså bruger du den tid på at forklare, hvorfor det er, at du stiller spørgsmålene. Evt. hvorfor du er nødt til at gentage nogle spørgsmål, som offeret føler, at vedkommende har svaret på, fordi jeg er nødt til simpelthen at vide helt præcist, hvad det så egentlig var, der skete. Bruger du den tid på at forklare det, eller går det bare løs som en bulldog uden at tage hensyn til, at overfor dig sidder der et traumatiseret menneske.

Jon Clausen 00:13:15

Godt, og så kommer vi til den til den nye nye voldtægtslov, altså voldtægtsbestemmelsen samtykkeloven fra fra og med den første januar i år, altså i 2021, så har vi haft en ny bestemmelse samtykkeloven. Hvad var det for et kvindesyn, der efter din vurdering karakteriserede den gamle lov? Og hvad er det for et paradigmeskift, vi er i gang med med den nye lov?

Trine Baumbach 00:13:40

Jamen altså, jeg har karakteriseret den lovændring, som et paradigmeskifte. Og det har jeg gjort, fordi den gamle bestemmelse vi havde, den var bygget op omkring tvangsmidler. Hvis man går historisk tilbage, så helt tilbage til Danske Lov, ja, faktisk også til middelalderen, men hvis man bare nøjes med at gå tilbage til Danske Lov fra 1683, så kan man se, at voldtægtsbestemmelserne i Danske Lov var opbygget nogenlunde, som den voldtægtsbestemmelse vi havde inden første januar i år. Der var nemlig lagt vægt på tvangsmidlerne. Og hvorfor var det? Ja, det var der fordi, at den gang var det utroligt vigtigt, at kvinder var jomfruer, indtil de blev gift. At kvinder ikke havde sex uden for ægteskabet, og at kvinder i det hele taget opførte sig ærbart. Og de

kvinder, der ikke gjorde det, de mistede simpelthen værdi i familien og i ægteskabet og i samfundet, og derfor var det afgørende for kvinder, der havde haft et samleje uden for ægteskabet, at der kunne føres bevis for, at de var blevet taget ved vold. Altså at de var blevet tvunget til, at det ikke var fordi de ikke var ærbare, men fordi at de var blevet voldtaget. Og rent faktisk var det også sådan, at de kvinder, hvor der ikke kunne føres bevis for, at de var blevet voldtaget, de kunne selv blive dømt for deres utugtige levned. Så det var rigtig, rigtig vigtigt for dem. Og det der med at kvinder og kvinders seksualmoral og seksualliv i det hele taget var et samfundsanliggende, det viser jo noget om det kvindesyn, man havde dengang, og også at man havde et andet syn på forholdet mellem kønnene. Og ved at bevare strukturen for sådan en gammel voldtægtsbestemmelse og trække den med sig helt op i moderne tid, så er det jo ikke kun selve voldtægtsbestemmelsen, man trækker med sig, men man trækker jo også det kvindesyn, der ligger bag voldtægtsbestemmelsen med sig. Og det har vi altså gjort indtil første januar i år, hvor vi har, eller hvor lovgiver har vedtaget en ny bestemmelse, som siger, at man må kun have samleje med en anden, hvis vedkommende samtykker. Altså hvis vedkommende er med på det. Og hvis man gør noget andet end det, så er det voldtægt. Og det afspejler jo et syn på både mænd og kvinder som dels ligeværdige, men jo også et syn på mænd og kvinders ret til den personlige frihed. Altså både mænd og kvinder må selv bestemme, hvem de går i seng med og sex og samlejer, hvis de ellers er lovlige, altså at det ikke er pædofile eller andre, er fuldstændig lovligt. Man må gå i seng med hvem, man gerne vil, hvis bare den anden er med på det. Så der ikke sådan en eller anden skjult seksualmoral i dette gemt bag det her og slet ikke en skjult seksualmoral, som i virkeligheden kun peger på kvinder. Nu er der en ligestilling mellem kønnene og også en anerkendelse af begge begges parter ret til den personlige frihed.

Jon Clausen 00:16:39

Og der er noget teknisk imellem det med samtykke og frivillighed. Du spillede selv en særlig rolle, kan man sige, i forbindelse med ændringen, fordi du var det ene medlem i Straffelovrådet, der insisterede på, at den nye lov skulle have samtykke og ikke frivillighed som bærende princip. Kan du sige lidt, bare kort om, hvad forskellen er på samtykke og frivillighed, og hvorfor det var så vigtigt for dig?

Trine Baumbach 00:17:01

Ja, altså nogle vil sige, at frivillighed og samtykke er to sider af samme sag. Og det er jo også et stykke af vejen rigtigt. Men lige omkring voldtægt og så nogle grove integritetskrænkelser, så er det faktisk ikke helt rigtigt. For frivillighed har mere karakter af, at den ene efterkommer den andens ønske, og det gør vedkommende måske fordi, at vedkommende ikke magter at sige nej, hvor samtykke peger mere i retning af noget gensidigt. Altså begge parter vil gerne være med til det her. Der er det ikke den ene part, der ligesom opgiver modstand over for den anden, men begge parter, der siger "Det her har vi lyst til, det vil vi gerne være med på". Og hvis du så stiller spørgsmålet, som mange også gør: Jamen, hvordan skal man så samtykke i denne her situation, og er det nu Nem-ID? Eller skal man udfylde et spørgeskema eller noget andet? Så vil jeg sige, at det kan man selvfølgelig altid grine af og det har jeg da også selv gjort. Men hvis man holder op med at grine, altså når man begynder at tage det alvorligt, så må man bare sige, at der findes ikke nogen voksne seksuel-aktive mennesker, som ikke ved, hvad det er, vi taler om. Altså det her, det handler om at aflæse den anden. Det handler om at se, hvordan reagerer den anden. Kysser vedkommende tilbage? Er vedkommende selv med til at tage tøjet af og alle mulige andre ting af denne karakter. Og hvis vedkommende ikke gør det, så må man enten stoppe eller også må man spørge den anden "Sig mig engang, er du ikke med på det her? Vil du ikke?" eller hvordan man nu vil formulere spørgsmålet. Så den nye voldtægtsbestemmelse giver også begge parter en forpligtelse til ikke bare at tonse af sted med deres egne lyster, men også at sørge for, at dette er noget gensidigt. At den anden part er med på den.

Jon Clausen 00:18:46

Jeg ved, at du under samtykke-debatten fik en række mails fra folk, kvinder, der været udsat for voldtægt. Kan du nævne et par af de historier? Hvad det var de fortalte, og hvad det kom til at betyde for dine tanker om det?

Trine Baumbach 00:19:03

Ja, altså det var efter, at Straffelovrådet havde afgivet sin betænkning, og det kom frem i medierne, at jeg var et mindretal, som havde haft den opfattelse, at vi skulle have en samtykke-baseret voldtægtsbestemmelse. Så fik jeg rigtig mange mails og i det hele taget henvendelser fra folk. Og ja, jeg lyver ikke, når jeg siger, at i hvert fald 50 af de henvendelser var fra voldtægts ofre, som skrev til mig om deres sag. Nogle ringede, men de fleste skrev, og skrev til mig om deres sag. Og de var alle sammen nogle, eller i hvert fald de fleste af dem, havde været i den situation, hvor den person, som havde voldtageret dem, ikke var blevet dømt for det. Og så tilkendegav de over for mig, at de var helt sikre på, at hvis vi havde haft den samtykkebaserede voldtægtsbestemmelse, dengang de var blevet voldtageret, ja så var sagen faldet anderledes ud. Det var faktisk mange forskellige historier. Altså nogle af historierne var overgreb, som blev begået til fester. Nogle var det i hjemmet. Nogle var på festivaler. Der var faktisk også flere piger, der skrev til mig om overgreb på for eksempel på Roskilde Festivalen de havde været udsat for. Så det var nogle meget forskellige historier. Men fælles for dem alle sammen var, at der ikke havde været vold af betydning. Der havde ikke været, altså de var ikke blevet fuldstændig banket halvt ihjel, og derfor havde der ikke været så mange beviser på den side, så det havde været andre ting. Og mange af de kvinder oplevede altså, at de var blevet mødt af politiet og retsvæsenet med den tilgang, at "Du var fuld, og du havde selv gået med til det, og havde du en sommerkjole på? Nåhr ja, så ved vi jo god...". Og at mange af dem havde også oplevet, at politiet ikke ville sende deres tøj til undersøgelse osv. Altså at de var blevet mødt med mistro og i og for nogles vedkommende også med en meget nedladende attitude. Og det gjorde jo altså, at hvis jeg skulle have været i tvivl om, hvorvidt jeg skulle dissentiere i Straffelovrådet, så blev jeg i hvert fald bekræftet i, at det var godt at jeg fastholdt min dissent, fordi det var faktisk vigtigt.

Jon Clausen 00:21:25

Jeg ved, at der er nogle af dine juridiske kolleger både her og andre steder, som har forholdt sig kritisk til den nye samtykkelov. Blandt andet fordi de tvivler på, at den vil føre til flere domfældelser, men også fordi de frygter, at loven kan udfordre den tiltaltes retssikkerhed. Altså fordi det med samtykkeloven ikke er nok at sige "Jeg vidste ikke, at kvinden ikke ville." Hvad tænker du om om den kritik?

Trine Baumbach 00:21:50

Den den første del af det, den med, at der nok ikke vil komme mange flere sager. Den er sådan set enig i. Altså den nye lov, man skal ikke gøre sig nogen illusioner, den er ikke nogen mirakelkur. Så vi får ikke mange, mange sager på baggrund af den nye lov. Men jeg tror dog alligevel, vi får nogle. Og heldigvis for det. Den anden del af kritikken, den forholder jeg mig noget mere kritisk til. Det hænger blandt andet sammen med, at jeg synes, at der er rigtig mange også jurister, som argumenterer med retssikkerhed og siger "Jamen, det strider mod den tiltaltes retssikkerhed", uden at de kvalificerer, hvad de mener med det. Det er altid meget let at sige, at noget er i strid med retssikkerheden eller retssikkerheden bliver truet. Men hvis det argument skal være validt, så er man jo nødt til at kvalificere det. Og tit hvis man spørger ind til det, så viser det sig i virkeligheden, at det her har intet med retssikkerhed at gøre, det her udelukkende noget med de pågældende personers egen retspolitiske mening. Altså, " jeg synes, at loven skal se sådan og sådan ud, og hvis ikke den ser sådan ud, så siger jeg, at det er i strid med retssikkerheden". Det er i hvert fald sådan, som jeg tit, når jeg hører og analyserer hvad er det egentlig, folk siger, så er det i virkeligheden det, der er resultatet. Og så må jeg så også sige, 6

at jeg går saftsuseme også ind for, at vi skal beskytte den tiltaltes retssikkerhed. Jeg skrev for eksempel selv PhD afhandling om det strafferetlige legalitetsprincip. Altså jeg hylder i høj grad også retssikkerheden som en af retsstatens bærende principper, og jeg mener ikke, at den nye lov på nogen måde krænker den tiltaltes retssikkerhed. Det er stadigvæk anklagemyndigheden, der skal løfte bevisbyrden, og de skal altså også løfte bevisbyrden for, at tiltalte ikke havde nogen grund til at tro, at der var et samtykke. Så jeg kan ikke se andet end - og jeg synes loven er klar, jeg synes loven er utrolig klar, altså det er til at forstå for enhver: Du må ikke have samleje med nogen, som ikke er med på det, og hvis du har det, så er det voldtægt. Altså der er ikke noget i virkeligheden overladt til fortolkning der. Der er en meget klar bestemmelse, så jeg mener også, at hensynet til tiltaltes retssikkerhed bliver tilgodeset på det plan.

Jon Clausen 00:24:11

Jeres bog hedder Voldtægtssagen - Retssystemets Akilleshæl, og så er spørgsmålet selvfølgelig, om voldtægtssagen stadig, også med den nye lov, er retssystemets Akilleshæl eller kommer samtykkeloven til at løse problemet? Er det ligesom juraen, der er vejen frem?

Trine Baumbach 00:24:28

Altså, jeg håber da og tror også på, at juraen er en del, et lille skridt på den vej. Men desværre er juraen ikke hele løsningen. Det er en nødvendig, men ikke et tilstrækkeligt redskab, fordi, som vi også har talt om tidligere, altså selve voldtægt, voldtægt som fænomen og voldtægtssagen er tit en utrolig kompleks sag, hvor der er rigtig mange elementer, som strider mod hinanden, og som skal undersøges. Og en af grundene til, at vi har lavet denne her bog, det er fordi, at vidensniveauet, altså dels er der mange, der bærer de her myter, vi talte om, men det generelle vidensniveau om voldtægt som fænomen, og om hvordan ofret reagerer, hvordan den sigtede reagerer, hvordan i det hele taget og hvad der er vigtigt, og hvad man skal passe på i lige præcis voldtægtssager, det er der et meget lavt vidensniveau om, og der håber vi jo på, at vores bog kan være med til at højne det vidensniveau og i øvrigt for alle dem, som har vidensniveauet altså også være med til at inspirere til, hvordan man i fremtiden, de fagprofessionelle i fremtiden skal behandle voldtægtssager.

Jon Clausen 00:25:50

Så er det det, I har tænkt som hovedformålet med bogen - I kommer jo virkelig langt og bredt omkring i spørgsmålet om voldtægtssager - a t det var noget, der skulle være med til at hjælpe praktikker og retssystemet?

Trine Baumbach 00:26:06

Ja, altså både teoretiker og praktiker, at give en større viden. Dels indeholder bogen i sig selv noget ny viden, og dels henviser bogen også og redegør også for international forskning på området, som ikke har været tilgængelig på dansk, og som nu så dermed er blevet tilgængelig for alle og alle fagprofessionelle. Men også forskere. Vores tanke med den har været, at vi vil gerne vise voldtægtssagens kompleksitet og også vise vejen frem, kan man sige, og hvilke faldgruber der er. Først og fremmest til fagprofessionelle af forskellig karakter, men så sandelig også for den almindelige interesserede læser.

Jon Clausen 00:26:51

Du kan læse meget mere om retssystemets behandling af voldtægtssager i bogen Voldtægtssagen - Retssystemets Akilleshæl, der er udkommet på Djøf Forlag. Og nu sidder Ditlev Tamm igen klar i pejsestuen med en fortælling fra rettens kulturhistorie. I dag den første af to fortællinger om dødsstraf. For i årene efter reformationen bliver straffene pludselig meget strengere i Danmark, og det skyldes ikke mindst at religionen og de ti bud på dette tidspunkt får en stærk indflydelse på strafferetten, herunder dødsstraffen.

Jon Clausen 00:27:28

I dag tænkte jeg, at vi kunne tale om et emne, der løber gennem mange århundrede af dansk ret, nemlig dødsstraf. Du skriver i Juraens 100 bedste historier, at efter reformationen, det vil sige fra omkring 1520 og frem, så sker der en skærpelse af straffene, og lovgivningen bliver strengere. Hvad skyldes det og hvilken rolle spiller dødsstraffen i den forbindelse?

Ditlev Tamm 00:27:54

Det er jo et almindelig europæisk fænomen og ikke bare knyttet til reformationen, at der i løbet af 1400 årene og specielt efter 1500 sker en skærpelse af strafferetten. Der er mange grunde og en kompleksitet af årsager vi ser her. Hvor reformationen er én, men den er jo knyttet til Nordeuropa og de reformatoriske lande og har at gøre med, at man i hvert fald læser mere i biblen som tekst og derved bliver mere umiddelbart inspireret af den ret, man finder i Det Gamle Testamente, det vi kalder mosaisk ret opkaldt efter Moses og Mosebøgerne, hvor der er ret udførlige register over straffe og også straffe, som er strengere end man er vant til. Det hænger også sammen med noget andet selvfølgelig. I Danmark har vi reformation, men generelt sker der jo en styrkelse, kan vi sige, at staten, altså karakteristisk for det middelalderlige samfund har man en konge, og man har en kirke. Men kongerollen er mere tilbagetrukket end den bliver efter reformationen, hvor den danske konge umiddelbart føler og fremtræder og legitimerer sig selv som indsat af Gud som en slags mellemlid mellem menneske og Gud og med et ansvar for, at samfundet udvikler sig og bliver reguleret på en måde, så det er i overensstemmelse med, hvad man kalder Guds lov. Og det kan man jo så læse om, og nu kommer vi i øvrigt ind på en lidt pudsigt del af juraen, denne her strafskærpelse. Den handler jo så om, altså den handler jo i virkeligheden om indflydelse fra Bibelen og fra bibellæsning. Og juridisk bliver den jo også så til et spørgsmål om bestemmelser i Bibelen kan anses for umiddelbart gældende, eller nogen som kongen eller et andet statsoverhoved har pligt til at sørge for at gennemføre i sin stat. Altså så hvis et middelalderligt samfund jo trods alt byggede på det der dualisme, altså der var kongen og så var der nogle straffe, som stod i lovene, og så var der kirken. Og så havde kirken, sådan sit eget supplerende straffesystem, som man også havde. Nu sker der det med reformationen, at kongen får ansvaret for begge dele. Der var to regimenter, sagde Luther ikke sandt. Et værtsligt regimente og et åndeligt regimente. Og nu for kongen så ansvaret for begge dele. Pludselig bliver han altså en art overhoved for kirken, og han bliver den, der altså står som vogter af lovens tavler, altså de ti bud. Så overtrædes de ti bud, så skal kongen sørge for, at der er en lovgivning, der på en korrekt måde fastsætter straffe. Så at folk lader være med at overtræde de ti bud, fordi hvis man overtræder de ti bud, og det er jo sådan den enkle version af det, så bliver Gud vred, og det står der så strengt taget også i loven, at man skal forebygge Guds vrede og hvad der så kan komme af ulykker, og derfor skal man sørge for at der er lovgivning og sørge for, at den strengt bliver efterlevet. Det er den ideologi, man stiller op, hvis vi tager os af Danmark og det reformatoriske Danmark. Det bliver altså en ideologi om, at kongen spiller en central rolle. At straf-fuldbyrdelse bliver vigtigt for at afværge Herrens vrede, og at man derfor må forsøge ganske effektivt at udrydde forbrydelse, fordi forbrydelse simpelthen umiddelbart viser et råddent samfund, hvilket kan afføde nogle reaktioner oppefra, som er kongens opgave. Så det reformatoriske eller lutherske hvilede sig altså meget tungt, jeg siger confessionalisme. Helt afgørende faktor i tiden det er så det der med, at når man heller ikke må vige fra den tro. Der var ikke noget med trosfrihed og ikke nogen svinkeærinder med hensyn til at have lidt afvigende opfattelser af, hvordan det er, hvordan det var. Der var helt klare retningslinjer for, hvad det var, man skulle tro, og hvordan man skulle opføre sig. Og sådan skal vi strengt taget også nok se strafferetten i det her. Altså, jeg bruger så ordet disciplinering. Altså man skulle rette ind, og man skulle gøre, som der står, og hvis man ikke gjorde det, så var straffene strenge. Det betød jo så også, at en straf, som vi jo ser, men jo ikke meget brugt i de gamle love fra middelalderen, nemlig dødsstraffen vinder frem og får en meget stærkere rolle, end den havde. I byerne kendte

man mere til dødsstraf, end man gjorde på landet. Folk bor tæt i byerne, og der sker mere, der kom lettere fremmede, flere slagsmål og meget sker, og man kendte dødsstraffen. Men det er i virkeligheden først efter reformationen, at tanken om, at drab afføder, som der står i Bibelen, livet for livet, at det naturlige udgangspunkt, hvis der sker drab, det er dødsstraffen. Og der i virkeligheden skal meget til, for at det ikke fører til en dødsstraf og der bruger man jo altså ordene fra, altså man bruger jo Bibelens ord i beskrivelsen af dødsstraffens funktion, nemlig soningen; et liv for et liv. I første omgang bliver det så gennemført mest mellem bønder og borgerlige. Men vi kan se, at netop på den øverste domstol, altså Kongens Retterting, når vi kommer frem der i slutningen af 1500 årene, så bliver adelige også uden videre dømt til døden for et drab. Så det bliver den, straffen for drab bliver simpelthen dødsstraf. Her kommer universitetet så til at spille en vis rolle, fordi så nogle gange kunne man være i tvivl. Vi kender for eksempel fra Christian den fjerdes tid en henvendelse fra kongen til Det Teologiske Fakultet. Det er jo dem, fordi det er noget med drab, der har noget med Bibelen at gøre, og det til dels religiøse, når man spørger, og hvis vi nu har, som vi har her, en drabsmand, som i virkeligheden ikke er rigtig klog, skal vi så også henrette ham eller hvordan kan vi gøre? Og der svarer Det Teologiske Fakultet sådan nogenlunde, altså jo, altså her gælder jo det her liv liv for liv, og den, der udgyder boden skal omkomme ved blod. Det står helt tydeligt i Bibelen, så det må kongen jo rette sig efter. Men det man kunne gøre, det var jo, at man kunne jo vente lidt, og så kunne man se, om en drabsmand, der var utilregnelig, om han måske kom sig en periode, så man henrettede ham på et tidspunkt, hvor han selv kunne indse grunden til at han nu blev henrettet. Ingen kære mor her. Dødsstraffen havde altså både en afskrækkende funktion og så også denne religiøse dimension, og hører altså med i, hvis man sådan teoretisk skal beskrive det, altså hører med i et lovgivningskompleks, som altså handler om bestemmelser i Bibelen, som man mener hører til dem, man ikke kan dispensere fra. Det kaldte man altså på latin Lex de Vina Universalis, fordi en af de diskussioner man har, når man står med Bibelen, ikke sandt, er hvem er Biblen givet til? Jo, nu er det så alle mennesker, men Mosaik ret holder jo om jøder. Det er Israels historie, og det er givet til jøderne, og det står jo gang på gang, at dette er givet til jøderne. Og så kan man jo rejse det spørgsmål, om når man så sidder i Danmark i 1500-1600 årene, er man så bundet af nogle regler, som grundlæggende er givet til jøderne, eller er det sådan, at vi skal opfatte Det Gamle Testamente som noget, vi har taget med og skal rette os efter i sin helhed? Eller er det bare nogle sære bestemmelser, om at vi skal tro på Gud og den del af dem, og ellers er det sådan set Det Nye Testamente, der gælder? Og derfor er så teorien, at nej - og det er et godt spørgsmål - det er ikke alt, der står i Bibelen, og som er rettet til Moses og rettet til jøderne, det er ikke alt, der er gældende. Det er kun noget af det. Og det er så en levende del af den juridiske forestillingsverden herefter reformationen. I hvilket omfang gælder de her bibelske normer og i hvilket omfang gælder de ikke. Og at dødsstraffen gælder det, det var man altså ikke i tvivl om.

Jon Clausen 00:37:35

Så også for tyveri senere hen?

Ditlev Tamm 00:37:38

Ja. Så er det jo sådan, at hvis man kigger på tyveri. Da er der en æld gammel tradition for dødsstraf. Middelalderlovene var jo sådan, at med drab, der måtte man kunne finde en ordning. Det var egentlig udgangspunktet. Der kunne være så mange grunde til drab, ikke sandt? Man kunne være kommet op at skændes og så videre. Og det så man egentlig på relativt forsonende. At der kunne være forsonende grunde. Så hvis i to familier, hvor den ene var en drabsmand, og den anden familie en var blevet dræbt, hvis de kunne finde hinanden på en eller anden ordning, så var det ikke noget, statsmagten skulle blande sig i. Hvis det var en røver, der havde ligget på lur, og som man ikke kendte, eller en, der listede ind og satte ild til et hus, altså så var det noget, der var hemmeligt, så man ikke kunne indgå nogen aftaler. Så kunne der være den alvorlige dødsstraffen. Ellers var udgangspunktet, at man kunne forlige sig. Men man kunne ikke forlige

sig med en tyv, fordi det ville typisk være en der enten ikke havde en familie, eller også var det ikke en familie man havde lyst til at snakke med. Der placerede man sig i udkanten af samfundet. Og derfor bliver det, som er øvelsen for de, der formulerer de middelalderlige love, det er jo altså at nå frem til nogle ordninger, der gør, at man i hvert fald ikke hænger de helt små tyve, men man også kan prøve at tage lidt hensyn. Det står også i Jyske Lov. Det kan jo være, at det er nogen, der ikke har noget, og det er en nødsituation. Der kan være grunde til, at man ikke bruger dødsstraffen. Men den har sin rod i vreden over den ukendte person, der stjæler noget fra en og er så i tidens løb blevet begrænset. Men det der så sker, det er jo, at der en almindelig inflation, så de normer man har eller de begrænsninger man har i lovene for hvad der er det, man kalder et stort tyveri, hvor man kan bruge dødsstraf og på et lille tyveri, hvor man ikke kan, det bliver jo så til ikke ret meget. Så man igen er tilbage i den situation, at dødsstraffen finder en meget vid udspreddelse i tyveri. Det klarer man så i en periode ved at man kan benåde - og gør det jo også. Men da man kommer frem til 1770'erne gør vi et spring herfra, fra kan man sige det strenge systems opbygning, som sker der i begyndelsen af 1500 årene især, men som også under Christian den fjerde i høj grad bliver både forstærket og fastholdt, der begynder der jo så, men der skal vi jo hen i 1700 årene, så begynder det, vi kan kalde mildere vinde, men vi skal gøre klart, at det ikke mildere vinde i den forstand, at man begynder at se venligere på kriminalitet og mere forstående. Det er mildere i den forstand, at man begynder at overveje, hvad årsagerne til kriminalitet kan være. Og gerne vil prøve at sætte ind imod dem på en måde, som afskrækker fra forbrydelsen. Vi kalder det, altså det vi ser, kalder vi altså en rationalisering af strafferetten, hvor man i stedet for at skyde med spredehagl og stærke og høje straffe begynder og overveje, hvilken straf der egentlig kan være den passende. Altså man kalder det i juraen for proportionalitetsprincippet - altså begynder at tænke i de baner. Og tyveri er jo så et naturligt sted at kigge hen, bl.a. fordi langt de fleste straffe, de handler om tyveri. Den mest udbredte forbrydelse, og var det også den gang. Og det med at man skulle benådes for tyveri og måske ikke noget. Det gjorde man jo så under indflydelse af, at det var for hård en straf. Så afskaffer man det helt i 1771, og det har så den mand, der hedder Struense, så fået æren for, men skal egentlig ikke have det, fordi det man gør, er grundlæggende, at man forinden lavede en lov, der modsvarer praksis, nemlig at dødsstraf ikke er, og der har man såordene, der i det 18. århundrede, der får man ordet proportionalitet. Det er ikke proportionalt med tyveri forbrydelsen, at det skal koste nogen livet. Og det kan man sige, det er også en religiøs overvejelse. Altså det der med, at det med at tage en ting bør ikke medføre en så streng konsekvens, som det er at tage nogens liv. Det er jo Gud, der giver nogle livet. Og det kan ikke være menneskets opgave at tage det fra andre på et så ringe løst grundlag, som det er, at de har taget nogle ting. Og her begynder jo så en meget vigtig principiel diskussion, fordi nu kommer det til at handle, ikke bare om dødsstraf er proportionelt eller rimeligt for tyveri eller for drab, men som kommer til at handle om brugen af dødsstraf i det hele taget. Så kan man så sige i praksis, så handler det jo om: skal man have dødsstraf for manddrab, eller skal man ikke have dødsstraf for manddrab?

Jon Clausen 00:43:04

Der er mange flere fortællinger fra rettens kulturhistorie i Ditlev Tamms bog Juraens 100 bedste historier, der er udgivet på forlaget Gyldendal. Det var alt for nu. Lyt med næste gang, hvor vi sammen med professor Christian Lauta kaster os over katastrofer og ser nærmere på, hvad globale pandemier og jordskælv og klimaforandringer betyder for vores samfundsindretning og i særdeleshed for vores forhold til ret og retfærdighed. Ditlev Tamm vil også igen være klar i pejsestuen med anden halvdel af fortællingen om dødsstraffen i Danmark, og hvorfor vi fra 1700 tallet langsomt begynder at vende dødsstraffen ryggen. Det handler blandt andet om tankerne i en kort bog fra Italien, men de såkaldte melankolske mordere spiller også ind. Lyt med næste gang. Ris, ros eller gode forslag til udsendelser om jura modtages som altid med taknemmelighed. Hvis du skriver til redaktion@jur.ku.dk. Vi lytter ved.